

УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЧЕРЕЗ РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

О. М. Вольська

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
вул. Державіна, 2, м. Макіївка, Донецька область, Україна, 86123.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Отримана 25 жовтня 2011, прийнята 25 листопада 2011.

Анотація. У статті розглянуто сучасний стан житлово-комунального господарства України та запропоновані напрями удосконалення соціального розвитку держави через реформування галузі житлово-комунального господарства. У статті відмічається, що галузь житлово-комунального господарства потребує нову програмну методику зі застосуванням прозорої схеми цільових індикаторів. Вона включає комплекс правових, організаційних і фінансових заходів, які повинні прийматися органами державної та регіональної влади, бізнесом та громадянами з метою формування ринку доступного житла та розвитку житлово-комунального господарства країни. Структуру цієї програми складають чотири підпрограми та декілька заходів. Перша підпрограма – це забезпечення житлом тих мешканців, яким держава за законом повинна надати житло. Друга – забезпеченням житлом молоді. Третя – це інженерна підготовка територій для будівництва житла. Четверта – це модернізація житлово-комунального господарства.

Ключові слова: соціальний розвиток, житлово-комунальне господарство, програмна методика.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЧЕРЕЗ РЕФОРМИРОВАНИЕ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

Е. М. Вольская

*Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
ул. Державина, 2, г. Макеевка, Донецкая обл., Украина, 86123.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Получена 25 октября 2011, принята 25 ноября 2011.

Аннотация. В статье рассмотрено современное состояние жилищно-коммунального хозяйства Украины. Предложены направления совершенствования социального развития государства через реформирование отрасли ЖКХ. В статье отмечается, что отрасль ЖКХ требует новую программную методику с применением прозрачной схемы целевых индикаторов. Методика включает комплекс правовых, организационных и финансовых мероприятий, которые должны приниматься органами государственной и региональной власти, бизнесом и гражданами в целях формирования рынка доступного жилья и развития жилищно-коммунального хозяйства страны. Структуру этой программы составляют четыре подпрограммы и несколько мероприятий. Первая подпрограмма – это обеспечение жильем тех жителей, которым государство по закону должно предоставить жилье. Вторая – обеспечение жильем молодежи. Третья – это инженерная подготовка территорий для строительства жилья. Четвертая – это модернизация ЖКХ.

Ключевые слова: социальное развитие, жилищно-коммунальное хозяйство, программная методика.

SOCIAL DEVELOPMENT THROUGH IMPROVING THE REFORMING HOUSING AND COMMUNAL SERVICES

Helen Volskaya

*Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
2, Derzhavina Str., Makiivka, Donetsk Region, Ukraine, 86123.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Received 25 October, 2011, accepted 25 November 2011.

Abstract. The article deals with the contemporary state of housing and communal services of Ukraine. The direction of improving of state social development through reforming of industry of housing and communal services. The article notes that the industry of utilities requires new programming technique with the application scheme indicators. Method includes complex of law, organizational, and power financial activities which the organs of state and region power, business and citizens must take for the purpose of generation market for affordable housing and development of housing and communal services of the country. The structure of the program consists of four subroutine and several activities. First subroutine is provision of housing for residents, which the State must provide housing by the law. The second – is the housing for youth. The third is engineering preparing of territories for the construction of housing. The fourth is a modernization of housing and communal services.

Keywords: social development, housing and communal services, programming technique.

Вступ

У формуванні ринкових засад загального доступу до базових соціальних послуг важливе значення має реформування житлово-комунального господарства.

Реформування житлово-комунального господарства (ЖКГ) є одним із пріоритетних завдань державної соціальної політики. Для його розв'язання необхідне науково-теоретичне обґрунтування відповідних шляхів та засобів регулюючого впливу на цю сферу діяльності, оскільки вона безпосередньо стосується інтересів як населення, так і національного господарства України в цілому. Стан житлово-комунального господарства є важливою умовою для забезпечення стабільного соціально-економічного становища країни.

На сьогодні реформування системи відносин, які пов'язані із процесом надання житлово-комунальних послуг у нашій державі, гальмується внаслідок слабкої роботи механізмів державного управління реформуванням ЖКГ. Саме тому у практичній діяльності суб'єктів господарювання – надавачів зазначених послуг поки що не спостерігається прогресивної динаміки та стабільної тенденції до підвищення ефективності роботи цих механізмів. Це, в свою

чергу, зумовлює зниження рівня якості послуг та, відповідно, не стимулює систему житлово-комунальних послуг в цілому до реалізації її основного завдання – покращення якості життя населення через задоволення потреб та інтересів споживачів.

Гострота проблеми зумовила пильну увагу до неї широкої громадськості. Теоретичні та прикладні аспекти щодо державної політики у сферах державного управління розвитком житлово-комунального господарства досліджено у наукових працях багатьох учених-економістів і практиків. Вагомий внесок у розвиток цієї проблематики внесли Л. Беззубко, Г. Губерна, В. Дорофієнко, І. Драган, Ф. Євдокімов, Г. Запорожець, Т. Качала, В. Колтун, С. Корнейчук, В. Логвіненко, І. Лукінов, Г. Онищук, І. Осипенко, М. Пікуляк, С. Поважний, Н. Ревенко, С. Саханенко, А. Серант, А. Сундаков, Т. Таукешева, В. Цветков та ін.

Основна частина

Проведені дослідження створюють передумови для успішного пошуку шляхів удосконалення механізмів державного управління реформування ЖКГ. Реалізація цих передумов потребує

критичного усвідомлення існуючого теоретичного і практичного багажу знань та розробки на цій основі креативних підходів до удосконалення механізмів державного управління реформуванням житлово-комунального господарства. Актуальність зазначених проблем, необхідність їх успішного розв'язання зумовили вибір теми цього дослідження.

Стійкий та збалансований розвиток держави пов'язано в першу чергу з покращенням якості життя населення. Створення якісних житлових умов є однією з пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави. Організація Об'єднаних Націй визнала житлову проблему однією з головних, а право на житло висунуто за складову цієї проблеми [1].

Житло для людини – це одна з головних вимог її гідного існування, тобто житло має соціальну значимість. Відсутність житла, неможливість оплати житла і житлових послуг – це проблема всього суспільства.

Житловий фонд, як основа соціальної інфраструктури, забезпечує весь комплекс умов проживання населення. Можна сказати, що житловий фонд є основним елементом житлового середовища. Житлове середовище, у свою чергу, являє собою сукупність зв'язків конкретного суб'єкта з його соціальним простієм, природним та штучним оточенням.

Проблема забезпечення населення доступним житлом вперше почала вирішуватися на державному рівні у середині минулого століття. Для цього у травні 1950 року було створено спеціальний орган Держбуд СРСР. Метою його створення було вивчення зарубіжного досвіду та внесення пропозицій відносно вибору ефективної технології, яка дозволила б налагодити у країні масове будівництво житла.

Цієї технологією була прогресивна на той час технологія збірного залізобетону. Для вирішення питань житлового будівництва була прийнята спеціальна державна цільова програма та масштабне індустріальне житлове будівництво. У результаті країна вийшла на провідні позиції у світі по випуску цементу та керамзиту.

Процес реалізації житлової політики в Україні має свою історію. Він почався з отримання Україною незалежності та супроводжувався процесом удосконалення нормативно-правової бази житлово-комунального господарства.

Правове забезпечення діяльності підприємств і організацій ЖКГ представлено, в першу чергу, Законами України, в яких закладені правові основи їх взаємовідносин як господарюючих суб'єктів із зовнішнім середовищем в ринкових умовах господарювання. До складу цих законів відносяться Конституція України; Житловий кодекс України, Цивільний кодекс України, Кодекс про адміністративні правопорушення, Закони України: «Про місцеві державні адміністрації»; «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про оренду державного та комунального майна»; Укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України тощо. Проте ці акти не враховують особливості ЖКГ і регулюють лише загальні ринкові умови функціонування підприємств і організацій, а не можливі процеси розвитку житлово-комунального комплексу. Тому їх можна розглядати як результат перших кроків на шляху законодавчо-нормативного забезпечення реформування галузі, які повністю ще не вирішили проблем законодавчого характеру.

У попередній період спостерігався досить активний законотворчий процес у сфері ЖКГ. За даними інформаційних бюлетенів Державного комітету з питань житлово-комунального господарства, наприклад у 2003 році було прийнято три закони з питань житлово-комунального господарства, одна Постанова Верховної Ради, чотири Постанови Кабінету Міністрів, видано два Укази Президента України, близько 230 наказів Держжитлокомунгоспу, з яких дев'ять зареєстровано у Міністерстві юстиції України, близько 50 рішень науково-технічної ради і 60 рішень колегії Держжитлокомунгоспу. Таким чином, на сьогодні існує досить велика кількість нормативно-правових актів, які як безпосередньо регулюють здійснення державного управління у сфері ЖКГ, так і опосередковано торкаються цього питання. Крім того, багато законодавчих актів знаходиться на стадії розгляду або їх проекти відхилено.

Спеціальні правові та організаційні засади управління житлово-комунальним господарством закріплено в низці актів, серед яких головними є Закони України:

1. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки.

2. Про Загальнодержавну програму «Питна вода України».
3. Про житлово-комунальні послуги.
4. Про міський електричний транспорт.
5. Про питну воду та питне водопостачання.
6. Про теплопостачання.
7. Про благоустрій населених пунктів.
8. Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду та інші закони.

Основні постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, які прийняті у сфері житлово-комунального господарства врегульовують:

- формування тарифів, норм споживання, якості та режимів надання житлово-комунальних послуг;
- договірні відносини суб'єктів господарювання у цій сфері.

Серед підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють управління у сфері ЖКГ можна назвати також укази Президента України, наприклад Указ Президента України № 1093/2006 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2006 року «Про стан житлово-комунального господарства України та основні напрями його реформування», а також Указ Президента України «Про Концепцію ціноутворення у сфері житлово-комунальних послуг» від 28 грудня 2007 року.

Своєрідним підсумком діяльності центральних органів виконавчої влади у створенні правового забезпечення управління ЖКГ та його реформування є Державна Програма реформування та розвитку житлово-комунального господарства на 2002–2005 роки та період до 2010 року [10]. За головні напрямки прискорення реформ ЖКГ у Програмі визначені: удосконалення системи управління підприємствами, реструктуризація підприємств і організацій галузі та їх реорганізація, які передбачають роздержавлення і т. д. Варто наголосити, що подальша розробка нормативно-правових актів повинна бути спрямована на гармонізацію інтересів споживачів житлово-комунальних послуг, приватизованих підприємств і організацій та держави, на формування умов подальшого розвитку управління житлово-комунальним комплексом у майбутньому, які б дозволили забезпечити контроль з боку держави і суспільства за розвитком реструктурованих підприємств [4].

Галузь житлово-комунального господарства потребує нову програмну методичку зі застосуванням прозорої схеми цільових індикаторів. Вона включає комплекс правових, організаційних і фінансових заходів, які приймаються органами державної та регіональної влади, бізнесом та громадянами з метою формування ринку доступного житла та розвитку житлово-комунального господарства країни (рис. 1).

Структуру цієї програми складають чотири підпрограми та декілька заходів.

Перша підпрограма – це забезпечення житлом тих мешканців, яким держава за законом повинна надати житло.

Друга – забезпечення житлом молоді. Третя – це інженерна підготовка територій для будівництва житла. Четверта – це модернізація житлово-комунального господарства.

При розгляді питання нарощування обсягів будівництва необхідно відмітити, що зведення житла у порівнянні з періодом до початку 90-х років в цілому значно скоротилось. До цього необхідно додати, що будівельна індустрія та будівництво, як галузі, втратили свої позиції. Це сприяло збільшенню кількості малозабезпечених та безробітних, які не в змозі придбати житло. У зв'язку з цим виникла необхідність вирішення декількох важливих задач: збільшення обсягів новобудов та необхідність реновації житлового фонду. Житловий фонд України складає понад 10,1 млн будинків загальною площею 1 046,2 млн м², зокрема житловий фонд комунальної власності – 250,8 тис. будинків загальною площею 97,0 млн м², або 9,3 % житлового фонду країни.

У середньому забезпеченість в Україні міського мешканця житлом складає 20,8 м² корисної і 13,4 м² житлової площі, а сільського – 24,6 і 19,6 м² відповідно. В Європі цей показник складає від 42 до 70 м². Дані про стан житлового фонду України і квартирної черги на поліпшення житлових умов наведені в табл. 1, 2, 3 [8].

Темпи забезпечення населення житлом не можна вважати задовільними. Упродовж останніх років житло одержували щороку лише 1,5 відсотка громадян, які стояли в черзі на отримання житла. При збереженні темпів будівництва на сучасному етапі для забезпечення

населення житлом відповідно до сучасних норм необхідно понад 50 років. Приблизно 75 % від кількості родин, які поліпшили квартирні умови, проживає в м. Києві та обласних центрах, у той час, як у невеликих містах і селах України

будівництво житла проходить дуже низькими темпами або зовсім не ведеться. Все це зумовлює значне підвищення цін на житло по всій Україні. Так, згідно зі статистичними даними в період з 2006 по 2009 рр. ціни на квартири й

Рисунок 1. Основні напрями реалізації національної програми.

Таблиця 1. Опис житлового фонду України (мільйон м² загальна площа) [2]

Показники	1998 р.	2003 р.	2006 р.	2008 р.	2009 р.
Загальний житловий фонд	922,1	978,3	1008,4	1021,6	1046,4
У середньому на 1 жителя, м ²	17,8	19,2	20,2	20,8	22,0
Міський житловий фонд	574,3	616,6	639,2	648,6	669,9
У середньому на 1 міського жителя, м ²	16,5	17,8	19,0	19,5	20,8
Сільський житловий фонд	347,8	361,7	369,2	373,0	376,5
У середньому на 1 сільського жителя, м ²	20,6	21,9	22,9	23,6	24,6

будинки в країні в цілому збільшилися в 5 разів. Середня вартість одного квадратного метра житла в нових будинках в середньому складає 1 500–2 500 дол. США в м. Києві та 800–1 500 дол. США в районних центрах.

З 19,8 тисяч сімей і самотніх людей, які в 2009 р. одержали житло і поліпшили свої житлові умови, 19,2 зробили це через державні органи влади, 0,563 тисячі – через фонд житлово-будівельних кооперативів.

Через недостатнє фінансування велика частина житлового фонду знаходиться в незадовільному технічному стані, зберігається тенденція передчасного старіння житлового фонду.

До категорії застарілих і аварійних житлових будинків віднесено в Україні 55,2 тис. будинків загальною площею 4,84 млн кв. м, тобто

0,5 % житлового фонду країни, де постійно проживають 167,4 тис. жителів (рис. 2).

Житловий фонд будинків перших масових серій (60–70 років забудови) складає близько 72 млн кв. м і вимагає заміни або реконструкції. Фактично кожен четвертий міський житель мешкає в житлових приміщеннях, які мають незадовільний технічний стан, низькі експлуатаційні якості й вичерпали свій експлуатаційний ресурс.

Приблизно 7 % цього житлового фонду є старим і перебуває в аварійному стані. Фактичні витрати на капітальний ремонт у більшості областей України, хоч і перевищують планові, але складають лише 10–20 % нормативної потреби.

Характеристика технічного стану житлового фонду України зображено в табл. 4.

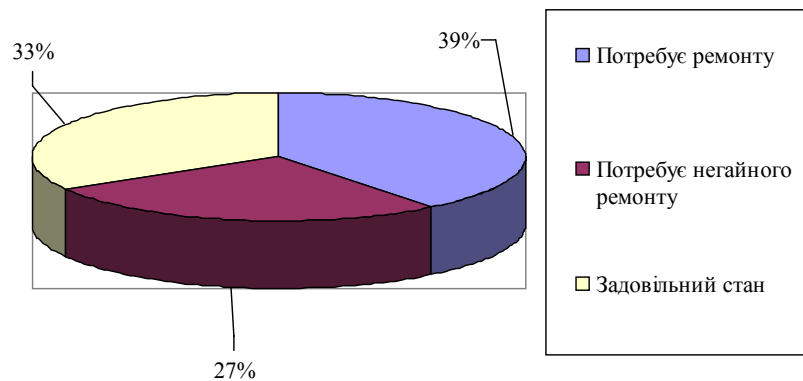

Рисунок 2. Характеристика стану житлового фонду України.

Таблиця 2. Квартирна черга й поліпшення житлових умов населення України (тис. од.) [3]

Показники	1998 р.	2003 р.	2006 р.	2008 р.	2009 р.
Кількість родин і самотніх громадян, які знаходилися на квартирному обліку на кінець року	2592,9	2370,3	2001,1	1460	1323
Кількість родин і самотніх громадян, які поліпшили житлові умови за рік (усього)	227,1	77,7	35,9	25	19,6
У відсотках до загальної кількості тих, хто знаходився на квартирному обліку	8,8	1,7	1,7	1,6	1,4

Таблиця 3. Введення в експлуатацію загальної площі житлових будинків і кількість побудованих квартир в Україні [2]

Показники	1998 р.	2003 р.	2006 р.	2008 р.	2009 р.
Введено в експлуатацію загальної площі, тис. м ²	17447	8663	5558	7566	7816
у тому числі:					
– у міських поселеннях	14024	6456	4329	5739	6088
– у сільській місцевості	3423	2207	1229	1827	1728
Кількість побудованих квартир (усього)	279	118	63	71	76
– у тому числі в міських поселеннях	233	94	52	57	63

Із загальної кількості будинків дореволюційного збудування – 311 – 6 %; споруд 1920–1940 рр. – 20 %; 1941–1950 рр. – 17 %, 1951–1960 рр. – 39 %; 1961–1970 рр. – 10 %; 1971–1980 рр. – 3 %; 1981–1990 рр. – 4 %; 1991–2000 рр. – 1 %; зі зносом 50 % обслуговується 4 877 будинків.

Майже у 85 % житлових будинках підвищеної поверховості (10 поверхів і вище) система протипожежного захисту не працює або її технічне обслуговування не здійснюється. В аварійному стані перебуває майже третина водопровідно-каналізаційних та теплових мереж, близько 30 % теплових пунктів, понад 15 % мостів та шляхопроводів. Потребують заміни 82 % рухомого складу міського електричного транспорту та більше 35 % трамвайних колій, 70 % автотранспорту у сфері благоустрою, понад 20 тисяч ліфтів.

Будівництво – це лібералізована галузь у виробничій сфері національної економіки. Бу-

дівельний бізнес став одним з найбільш високорентабельних у вітчизняній економіці.

Ситуація в житловій сфері сьогодні така, що основи ринкової інфраструктури сформувалися й характеризуються тим, що більш 70 % житла перебуває в приватній власності, щорічно у 3 % будівель змінюється власник, практично всі будівельні організації стали приватними компаніями.

Усе це, у свою чергу, викликало необхідність у визначенні не тільки кількісних, але і якісних показників житла. Важливо визначити, яке житло дійсно необхідне громадянам України сьогодні і яке буде необхідне в найближчій перспективі? Хто буде купувати споруджуване житло, як зміниться соціальне середовище міст і поселень країни, який вплив виявить зростаюча автомобілізація, що робити із промисловими зонами усередині міст, їх окраїнами й пригородами?

Таблиця 4. Характеристика технічного стану житлового фонду України

Регіон	Кількість житлових будинків, усього, тис. од.	Будинки знаходяться в застарілому й аварійному стані на 01.01.2008 р.		% будинки, які знаходяться в застарілому й аварійному стані в загальній кількості будинків
		Кількість житлових будинків, од.	Загальна площа, тис. кв. м	
АР Крим	331,91	1117	112,78	0,29
Вінницька	568,61	3544	206,50	0,47
Волинська	232,06	1433	101,73	0,48
Дніпропетровська	608,13	2013	362,33	0,46
Донецька	849,26	5469	582,92	0,52
Житомирська	380,51	3390	280,45	0,86
Закарпатська	300,83	1291	82,29	0,31
Запорізька	351,89	1098	131,22	0,33
Івано-Франківська	339,37	1092	76,76	0,25
Київська	522,79	3125	168,58	0,34
Кіровоградська	320,83	206	39,81	0,16
Луганська	519,06	2187	295,72	0,52
Львівська	452,85	1775	154,51	0,30
Миколаївська	271,52	1805	130,23	0,49
Одеська	476,45	5808	552,84	1,08
Полтавська	423,31	1538	120,11	0,33
Ровенська	261,63	1600	102,40	0,43
Сумська	331,77	2006	100,29	0,36
Тернопільська	285,94	1028	55,40	0,23
Харківська	496,2	4393	498,12	0,80
Херсонська	286,51	1556	101,11	0,41
Хмельницька	381,15	1825	107,03	0,33
Черкаська	430,02	2863	165,99	0,48
Чернівецька	245,2	1323	78,58	0,40
Чернігівська	394,72	1043	82,59	0,28
м. Київ	33,83	365	118,74	0,21
м. Севастополь	29,8	139	31,96	0,42
Всього по Україні	10126,2	55032	4840,99	0,50

Отже, необхідно передбачити, якими повинні бути наші міста, поселення, будинки в найближчі 30–50 років? Усе це вимагає відповіді на запитання про вплив типу житла на спосіб життя.

Розв'язок висунутих питань ставить завдання визначення базисних функцій і характеристики житла, його типологію на доступну для огляду перспективу (сімейне, молодіжне, тимчасове й т. п.).

Важливо розуміти, що радянська модель із її технологіями була тісно пов'язана зі збіглої соціалістичною системою політичного й економічного управління країною. Тоді панувало великопанельне домобудівництво: більші елементи виготовлялися на заводах, перевозилися на будівельні майданчики й монтувалися. Це було технологічно. Великопанельне домобудівництво ідеальне підходило для радянської системи. Тоді це працювало, зараз це неможливо.

Найбільш масштабним і успішним прикладом перетворення в життя будівельного проекту за всю історію Європи є масове будівництво доступного житла в післявоєнній Німеччині. Тут за дванадцять післявоєнних років було зведено 5 млн одиниць житла загальною площею більш 250 млн кв. метрів. Протягом 50-х рр. об-

сяг інвестицій у будівництво житла стабільно перевищував 5 % ВВП країни, а частка державної підтримки даного сектора перебувала в діапазоні від 30 до 50 % від загального обсягу інвестицій. Німецькому уряду при цьому вдалося уникнути як розкручування інфляції, так і інших серйозних макроекономічних проблем, причому для їхнього запобігання уряд не соромився йти на самі незвичайні методи. Наприклад, щоб уникнути зльоту цін на будматеріали, будівельникам було заборонено укладати картельні договори, покликані знизити ціни на цемент [5].

Висновок

У цілому реформування житлово-комунального господарства це складний, тривалий процес, який є частиною економічного та соціального розвитку держави. Воно повинно ґрунтуватися на регіональних аспектах, індивідуально долаючи диспропорцію між витратами підприємств цієї сфери, доходами населення та субсидіями, які встановлюються державою. Можливо це досягти через удосконалення механізмів державного управління реформуванням житлово-комунальним господарством: правового, економічного та організаційного.

Література

1. Сидорин, А. М. Взгляд на жилищную проблему сквозь призму прав человека [Текст] / А. М. Сидорин // Архитектура и строительство в России. – 1999. – № 4–5. – С. 4–22.
2. Беззубко, Л. В. Підвищення ролі органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування великого промислового міста (на прикладі м. Макіївка) [Текст] / Л. В. Беззубко, Д. В. Кольцова. – Донецьк : Норд компютер, 2006. – 139 с.
3. Беззубко, Л. В. Направления улучшения качества предоставляемых населению жилищно-коммунальных услуг [Текст] / Л. В. Беззубко, Д. В. Кольцова. – Донецьк : Норд компютер, 2006. – 83 с.
4. Олійник, Н. І. Управління житлово-комунальним господарством у процесі ринкової трансформації економіки України [Текст] : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління 25.00.02 / Національна академія державного управління при Президентіві України ; Олійник Н. І. – К., 2003. – 20 с.

References

1. Sidorin, A. M. Point of view of housing problem through the prism of human rights. In: *Civil Engineering and Architecture in Russia*, 1999, No. 4–5, p. 4–22. (in Russian)
2. Bezzubko, L. V.; Koltsova, D. V. Enhancement of the role of bodies of self-organization of population in the system of self-government of industrial city (by the example of Makeevka). Donetsk: Nord kompiuter, 2006. 139 p. (in Ukrainian)
3. Bezzubko, L. V.; Koltsova, D. V. Course of quality improvement of housing and public utility services for residents. Donetsk: Nord kompiuter, 2006. 83 p. (in Russian)
4. Oliinyk, N. I. Management of housing and utilities in the process of market transformation of economy of Ukraine: autoabstract, Cand. Sc. of government dissertation. Kyiv, 2003. 20 p. (in Ukrainian)
5. Averin, A. N.; Babich, A. M.; Veselkova I. N. et al. Ed.: Volgin, N. A.; Kushlin, V. I. Social policy. Moscow: RAGS, 2010. 560 p. ISBN 978-5-7729-0393-3. (in Russian)
6. Dorofienko, V. V.; Logvinenko, V. I.; Osipenko, I. N. Creation and organization of activity of association

5. Соціальна політика [Текст] / [А. Н. Аверин, А. М. Бабич, И. Н. Веселкова и др.] ; под. ред. Н. А. Волгина, В. И. Кушлина. – М. : Изд-во РАГС, 2010. – 560 с. – ISBN 978-5-7729-0393-3.
 6. Дорофійенко, В. В. Створення і організація діяльності об'єдинень співвласників багатоквартирних будинків (ОСМД) – основа реформування управління житловим господарством [Текст] / В. В. Дорофійенко, В. И. Логвиненко, И. Н. Осипенко. – Донецьк : ВИК, 2007. – 240 с.
 7. Державне управління: Теорія і практика [Текст] : [навч. посіб.] / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 434 с.
 8. Пікуляк, М. Реформування системи органів місцевого самоврядування на підґрунті розмежування повноважень (на прикладі м. Макіївка) [Текст] : [монографія] / М. Пікуляк. – Донецьк : ТОВ «АЛАН», 2005. – 472 с.
 9. Поважний, С. Ф. Управління комплексним розвитком регіону [Текст] : [учеб. пособие] / С. Ф. Поважний, А. Д. Смолько, Г. И. Марьяненко. – Донецьк : ДонГАУ, 2003. – 250 с.
 10. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002–2005 роки і на період до 2010 року [Текст] : [ухв. Постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.02 р. № 139] // Офіційний вісник України. – 2002. – 31 травня (№ 20). – С. 31.
- of co-proprietor of blocks of flats – principle of reforming of housing services management. Donetsk: VIK, 2007. 240 p. (in Russian)
7. Ed. Averianov, V. B. Government. Theory and practice: text edition. Kyiv: Yurinkom Inter, 1998. 434 p. (in Ukrainian)
 8. Pikuliak, M. Reforming of bodies of local government system under separation of powers (by the example of Makeevka). Monograph. Donetsk: TOV «ALAN », 2005. 472 p. (in Ukrainian)
 9. Povazhnyi, S. F.; Smolko, A. D.; Marianenko, G. I. Management of overall development of region. Textbook. Donetsk: DonGAU, 2003. 250 p. (in Russian)
 10. Programme of reforming and development of housing and utilities for 2002–2005 and for period till 2010. In: *Official Vestnyk of Ukraine*, 2002, No. 20, p. 31. (in Ukrainian)

Вольська Олена Михайлівна – к.держ.упр., доцент кафедри менеджменту організацій Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: державне управління соціальним розвитком держави.

Вольская Елена Михайловна – к.гос.упр., доцент кафедри менеджменту організацій Донбасскої національної академії будівництва і архітектури. Научні інтереси: державне управління соціальним розвитком держави.

Helen Volskaya – PhD (Government Administration), an Associate Professor of the Organization Management Department of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Research interests: government management of the state social progress.